

Inge Bucka Mejlhede & Signe Bergman

Det gode selskab

Jødiske indvandrere i Det Kongelige
Kjøbenhavnske Skydeselskab
og Danske Broderskab

Forlaget Kle·art, 2016

Af Margit Warburg

Denne bog indeholder en gennemgang af mange af de skydeskiver, som jødiske medlemmer af det københavnske skydeselskab har fået malet i forbindelse med deres optagelse i selskabet. Sidst i bogen er der en oversigt med 62 navne på skydebrødre med jødisk baggrund og en gengivelse af 61 skydeskiver i lille format.

Det er en coffeetablebog i stort format med mange illustrationer i god kvalitet og med glittede sider. Flere af de afbildede skiver er små kunstværker, og de er forsynet med fine billedtekster, som hjælper læseren til at se dele af malerierne, man ellers ikke ville lægge mærke til. Bagest i bogen er der en litteraturliste, men der er ingen noter eller henvisninger i teksten.

Det københavnske skydeselskab er fra 1334, og det er tilsyneladende Danmarks ældste stadig eksisterende forening. Det startede som et gilde, hvor medlemmerne støttede hinanden, men efter 1658 ønskede mange danskere at forsvare nationen, og selskabets hovedformål blev at træne skydning. De første 200 år bestod selskabets medlemmer især af håndværksmestre, men der kom efterhånden flere

og flere fra finansverdenen og industrien, og i dag er medlemmerne succesfulde københavnere rekrutteret fra mange forskellige erhverv. Medlemsskaren er

selvsupplerende, og ved optagelse i skydeselskabet giver det nye medlem to skiver: den ene er beregnet til at skyde efter, den anden er malet med et motiv, som giveren selv bestemmer. Det er disse malede skiver, som er de unikke kilder til de jødiske skydebrødres selvscenesættelse.

Skydeskiver har ikke tidligere været genstand for en systematisk gennemgang med henblik på jødiske forhold, og det er en god idé at bruge dem som kilder til dansk-jødisk borgerskab i perioden 1828-2007. Bogens første knap 100 sider refererer den dansk-jødiske historie fra den første indvandring til de polske jøders ankomst i slutningen af 1960erne. Disse kapitler tilføjer ikke noget nyt, og de fleste illustrationer er også velkendte. Selv om det er rimeligt at indlede bogen med et historisk afsnit, kunne det med fordel have været skåret kraftigt ned. Den læser, der interesserer sig for dansk-jødisk historie, men ikke kender til skydeskiverne, behøver ikke den lange indledning, og hvis man er interesseret i skydeskiver, men ikke kender til de jødiske skydeskiver, er den lange indledning også for lang.

Grosserer Hartvig Levin Rée (1790-1853) er den første jødiske skydebroder, hvis skydeskive er bevaret. Han blev optaget i 1826, og skydeskiven er fra 1828. Rée-slægten fylder med ikke mindre end fire skydebrødre så meget, at forfatterne har et helt kapitel om dem.

De tidlige skydeskiver mellem 1828 og 1850 indeholder ofte allegoriske fremstillinger af skydebroderens erhverv. Ludvig Fürst handlede med vin og kaffe, og centralt i hans skydeskive sidder den nøgne Bacchus som dreng og presser saften ud af en klasse vindruer. Der er sjældent referencer til den jødiske baggrund i de første skydeskiver, men måske er nationaløkonomen og den senere finansminister C.N. Davids skive et eksempel? Hans skydeskive har en davidsharpe placeret på et bord med bøger og papir. Harpen kan både henvise til den David, der blev konge over Israel og til C.N. David selv.

Et tilsvarende eksempel er den skive, som lederen af opdagelsespolitiet Martin Hertz (1817-1879) har fået malet. Her holder Minerva sit skjold, så vi kan se, at der er malet en hånd med et altseende øje i hånden. Symbolikken er den samme hos politiet og i de mellemøstlige religioner, deriblandt jødedommen: Øjet i hånden står for magt og beskyttelse.

Gennem beskrivelserne af skydeskiverne bliver læseren både husket på Danmarkshistorien (Landmandsbankens krak, Rebildfesten) og på kendteforretninger og virksomheder (*Crome og Goldschmidt*, bryggeriet *Tuborg*, *Købstædernes Brandforsikring*, *Bing & Grøndahl*, tobaksfabrikation med familierne Hirschsprung og Adler samt juveler Hertz-dynastiet). Mange af motiverne fra 1800-tallet er naturtro gengivelser fra giverens arbejdsplads, og her er samlet en stor detaljviden. Mejlhede og Bergman fremhæver interessant nok, at de jødiske skydebrødre i højere grad end de ikke-jødiske udtrykker stolthed over kilden til deres succes og erhvervede samfundsstatus, en status, de har opnået ved egen arbejdsomhed i virksomhederne. Ikke som flere af de ikke-jødiske skydebrødre ved at være født til penge og våbenskjold.

Det er værd at bemærke, at de nutidige skydeskiver igen henviser til giverens jødiske baggrund. Forfatterne foreslår, at når Victor Borge (1909-2000) har valgt to teatermasker på skiven, en med et glad og en med et trist ansigt, og to flag, et dansk og et amerikansk, så henviser det til, at han måtte flygte til USA under Anden Verdenskrig. Tilsvarende er noderne på hans skydeskive nok heller ikke tilfældige. De er skrevet af violinisten og komponisten Fini Henriques.

Den jødiske henvisning er helt central for Ivan Nadelmann. Midt på Nadelmanns skive står der et stort hebraisk ord med rødt – *chai* – det er det hebraiske ord for liv. Nedenfor er der syv livgivende flammer, som symboliserer Nadelmanns børn. Nadelmann var i mange år direktør for *Avis* biludlejning blandt andet i Danmark, og firmaets motto

We try harder står da også på hans skive, men med ret små typer og ude til højre i skiven.

Advokat Benny Schwartz har valgt den brændende tornebusk som centralt symbol på skydeskiven, som er malet af kunstneren Maja Lisa Engelhardt. Flammen, skriver forfatterne, kan ud over den bibelske reference også henvise til lyset som indledning til sabbatten eller til lyset i *Yad Vashem-museet*. Familien Schwartz måtte flygte fra Tyskland til Danmark og senere fra Danmark til Sverige, hvor Benny Schwartz blev født. Det andet centrale symbol på skydeskiven er en rød krystal, som er et anerkendt ikke-religiøst symbol for *Røde Kors*. Schwartz har i mange år arbejdet frivilligt for denne organisation og sidder i dag i hovedbestyrelsen for Dansk Røde Kors.

Det er som nævnt medlemmer af det bedre borgerskab, der bliver foreslået som medlemmer af skydeselskabet. De fleste har ashkenasisk-tysk baggrund, ikke sefardisk, og der er få østeuropæiske jøder med forfædre i Polen og Rusland. Der er ingen stærkt ortodokse medlemmer blandt skydebrødrene, men især før 1849 var der nogle, der havde valgt at blive døbt. Mere end hver tredje med jødisk baggrund er foreslået af en anden jøde – somme tider dog af et familiemedlem.

Bogens undertitel ”Jødiske indvandrere i Det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Danske Broderskab” er sådan set lidt misvisende. Langt hovedparten af medlemmerne er født i Danmark, og de ligner på mange områder, men ikke alle, hovedparten af medlemmerne i skydeselskabet. Mejlhede og Bergman kalder det assimilation, men det er måske nok at gå for langt. De jødiske medlemmer af skydeselskabet er dog et tydeligt tegn på en accept fra det omgivende samfund, og analysen af de malede skydeskiver er en interessant og godt formidlet brik i jødisk integrationshistorie i Danmark.